

Wat is des kerkenraads en wat is des colleges?

Tekst Jos Aarnoudse **Beeld** PR

In 2019 kwam er een nieuwe toelichting op de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland uit. Dat was zinvol. Wegens allerlei nieuwe initiatieven, onder andere op basis van het beleidsprogramma 'Kerk 2025', is er heel wat gewijzigd in de kerkelijke regelgeving binnen de Protestantse Kerk.

De 'Nieuwe Toelichting'

De 'Nieuwe Toelichting' is een voortzetting van de vorige 'Toelichting', die twee drukken kende, welke onder redactie stond van de *good old* kerkrecht-deskundige dr. P. van den Heuvel. De redacteurs van de 'Nieuwe Toelichting' zijn nu dr. F.T. Bos en dr. L.J. Koffeman, die overigens ook al meewerkten aan de vorige editie. Hoewel er op de tekst van de eerdere 'Toelichting' wordt voortgeborduurd, is het een nieuwe uitgave geworden, niet alleen doordat de kerkorde wijzigde, maar ook doordat er op een nieuwe manier (korter ook) commentaar wordt gegeven.

Focus op Ordinantie 11

Wij focussen ons op Ordinantie 11, omdat we geïnteresseerd zijn in de nieuwe geredigeerde tekst rond de bepalingen die gaan over de verhouding tussen beheer en beleid in de gemeente. In de bepalingen zelf is niet zoveel veranderd. Het gaat nog steeds om een fijnzinnig samenspel tussen kerkenraad en college van kerkrentmeesters. In een lezenswaardig artikel van de hand van Rook Belder in 'Kerkbeheer' van juni 2020 (pagina 38 en verder) wordt de voorgeschiedenis kort uiteen gezet. Altijd weer is in de geschiedenis van de Nederlandse kerk de verhouding beleid en beheer een spanningsveld.

Belangrijk is om te weten hoe het niet en hoe het wel is vastgelegd. Dat voorkomt in ieder geval dat je met al te verkeerde beelden naar elkaars bevoegdheden kijkt. Soms moeten tegengestelde ideeën over hoe het verder moet op een bepaald punt verzoend of opgelost worden. Laat dan in ieder geval duidelijk zijn wie welke rol heeft te spelen.

De term 'eindverantwoordelijkheid'

Een belangrijke notie is die van 'eindverantwoordelijkheid'. Die wordt in onze kerkorde gekoppeld aan het woordje zorg. De zorg voor de randvoorwaarden van het plaatselijke kerk-zijn ligt bij de kerkenraad. De verzorging ervan is echter toevertrouwd aan het college van kerkrentmeesters. Citaat: "De zorg en daarmee de eindverantwoordelijkheid (...) ligt bij de kerkenraad. (...) De kerkenraad bepaalt welke zaken prioriteit verdienen en waaraan de inkomsten en het vermogen besteed wordt." Dit is natuurlijk helemaal waar, maar zonder context levert zo'n zinnetje ook meteen misverstand op, blijkt in de praktijk.

Natuurlijk, uiteindelijk is het altijd de kerkenraad die een beleidsplan vaststelt, die een begroting vaststelt, die bij bepaalde besluiten instemming moet geven, maar de manier waarop dit in samenspel met het college van kerkrentmeesters dient te geschieden, moet daarbij steeds helder voor de geest staan. Niet voor niks staat er boven het paragraafje waarin dit wordt besproken in de 'Nieuwe Toelichting' het kopje 'gedeelde verantwoordelijkheid'. Eindverantwoordelijkheid

Links: prof. dr. Leo Koffeman
Rechts: dr. Tobias Bos

betekent dus niet dat de kerkenraad (of nog erger: het moderamen van een kerkenraad) het 'eigenlijke bestuur' is om naar eigen wijsheid en inzicht de beslissingen te nemen, waarbij het college van kerkrentmeesters tot een uitvoerend orgaan wordt, dat ook aan de kant geschoven kan worden als het zich niet conformeert aan de besluiten van de kerkenraad. Nee, kerkenraad en college zullen – links om of rechts om – beide moeten instemmen met een bepaalde vermogensrechtelijke aangelegenheid. Daarbij vindt in het ene geval in de kerkenraad en in het andere geval in het college de finale besluitvorming plaats, terwijl in al die gevallen uiteindelijk voor het geheel de eindverantwoordelijkheid ligt bij de kerkenraad. Dat het college niet maar een uitvoerende commissie is van de kerkenraad wordt ook uitgedrukt door het feit dat het 'verslag van zijn werkzaamheden' doet aan de kerkenraad, maar niet verantwoording aflegt, zoals bij commissies gebruikelijk is. ('Nieuwe Toelichting', pagina 179).

Totstandkoming van het beleidsplan

Het begint met een beleidsplan. Kerkrentmeesters hebben de taak om mee te werken aan de totstandkoming van het beleidsplan van de kerkenraad. De ouderlingen-kerkrentmeester, die dus lid zijn van de kerkenraad, maar ook het college van kerkrentmeesters als college dienen geen afwachtende houding aan te nemen (naar een nogal eens gehoorde *one-liner*: 'beheer volgt beleid'). Nee, zij dienen vanuit hun perspectief op het kerk-zijn actief mee te denken over het mogelijke en gewenste beleid ten aanzien van de ontwikkeling van de gemeente. We pleiten niet voor dikke beleidsplannen, maar laat het wel echt iets zijn. Vage intenties, of visies, die nog gedurende vier jaar alle kanten op kunnen, of je ervan afmaken omdat het ook voor de ANBI moet, daarmee ontnem je zelf de kans als kerkenraad en als gemeente om eens in de zoveel tijd echt na te denken over de vraag hoe het met de gemeente in haar omgeving, voor zover het van ons afhangt, verder zou moeten en zou kunnen. Dus zorg er ook voor dat er een echt handzaam, maar ook operationeel te gebruiken beleidsplan komt, uiteraard vanuit het eigen taalveld van de kerk en met alle respect voor het eigen wezen van de kerk. Jezus zelf raadt ons aan wel degelijk een bestek te maken, voordat we een toren gaan bouwen. Ook voor de kerk en het Koninkrijk van God is onder alle voorbehoud van Jacobus en ondanks alle geloof en vertrouwen in de voorzienigheid van God, het maken van echte en goede plannen geboden.

'Meewerken aan' hoeft dan ook niet beperkt te worden tot het aanleveren van financiële gegevens. Je kunt als college ook een visie inbrengen. Daarnaast geldt voor de ouderlingen-kerkrentmeester dat zij als ambtsdrager volop mee praten en mee beslissen over de totstandkoming van een beleidsplan en wel in samenwerking met de andere 'ambten' in de kerkenraad (met ieder een eigen perspectief) en in samenspraak met de gehele gemeente (hoe ook georganiseerd). Uiteraard ligt het initiatief bij de kerkenraad als geheel, en werken de kerkrentmeesters mee (vergelijk Ordinantie 11-2-7) en wordt het beleidsplan tenslotte vastgesteld door de kerkenraad.

Het vastgestelde kader van een begroting

Vervolgens 'stemmen' de kerkrentmeesters hun – op kerkbeheer gerichte – beleid 'af' op het beleidsplan voor het gehele leven en werken van de gemeente (Ordinantie 11-1-3). Dat houdt in dat werkplannen en begrotingen worden opgesteld die in de lijn liggen van dat beleidsplan. Wat betreft een jaarbegroting of een meerjarenbegroting (hetgeen nog niet hetzelfde is als een meerjarenraming voor eigen gebruik als college): die worden ingebracht in de kerkenraad en door de kerkenraad (al dan niet na amendering) vastgesteld. Als dat gebeurt in overeenstemming tussen kerkenraad en college vormt de vastgestelde begroting voor het betreffende begrotingsjaar het kader waarbinnen het college van kerkrentmeesters zijn verzorgende taak heeft te vervullen.

Vertegenwoordiging van de gemeente

Het college treedt in en namens de gemeente op als het bevoegde gezag in vermogensrechtelijke aangelegenheden. Voorzitter en secretaris van het college vertegenwoordigen samen in die zin wettig de gemeente (tekenbevoegd). Daarnaast kan het college (in zijn geheel) besluiten voor deelterreinen personen te mandateren, maar dat moet goed omschreven en getermineerd zijn. Het is van belang om elk jaar aan het begin van het jaar in de gemeente vast te leggen wie de bevoegde vertegenwoordigers van de gemeente (en de diaconie) zijn en wie eventueel waarvoor extra gemandateerd is.

Steeds vaker zal er in het maatschappelijk verkeer naar gevraagd worden en zullen we zelf de benodigde gegevens hebben aan te leveren (aan instanties die daartoe ook vaak ►

zelf weer wettelijk zijn verplicht). Bestuurders van kerken zijn in Nederland namelijk niet in openbare registers terug te vinden. Men kan inmiddels wel bij de Kamer van Koophandel zien dat een gemeente of een diaconie rechtspersoon is, maar niet wie deze wettig mogen vertegenwoordigen. Dus zorg ervoor dat de bestuurders die de gemeente of diaconie vertegenwoordigen tijdig een ondertekende benoemingsbrief of iets dergelijks (gewaarmerkte kopie van notulen waarin tot benoeming werd besloten) kunnen overhandigen.

Wat nu als er verschil van mening blijft?

Ondertussen kan het gebeuren dat er (ondanks eerdere pogingen om het eens te worden) een begroting moet worden vastgesteld waarover nog geen volledige overeenstemming bestaat tussen kerkenraad en college. Dan kan een kerkenraad die voorlopig vaststellen, en is het aan het college om bij het Classicaal College voor de Behandeling van Beheerszaken (CCBB) bezwaar te maken tegen bepaalde onderdelen, die vervolgens de zaak tot een oplossing zal brengen (middels verdere mediatie of middels een besluit).

Hoe dan ook: de kerkenraad heeft vast te stellen 'in overleg met' het college van kerkrentmeesters en niet 'na overleg met'. Dit laatste is de formulering die immers zou inhouden: we hebben u wel aangehoord, maar we doen er ons eigen ding mee, en daarmee is de kous af. Dat kan dus niet in onze kerk.

Nieuwe ontwikkelingen en besluiten boven de begroting uit

Tegelijk is duidelijk, dat ontwikkelingen of besluiten die gevraagd worden die het vastgestelde kader van de begroting te buiten gaan, vragen om een nieuw samenspel tussen kerkenraad en college van kerkrentmeesters. Voor de kerkrentmeesters staat een opsomming in de kerkorde van type handelingen en besluiten waarvoor het eerst instemming van de kerkenraad moet vragen (let op: de kerkenraad moet instemming geven, maar het gaat om een besluit van het college).

Ook zijn er bepaalde rechtshandelingen waarbij ook tevoren het CCBB (als toezicht houdend orgaan van de bovenplaatselijke kerk) moet worden ingeschakeld (vergelijk Ordinantie 11-7-3).

Omgekeerd staat er ook, dat de kerkenraad geen besluiten met financiële gevolgen kan nemen (die uitgaan boven de vastgestelde begroting) zonder zich met het college van kerkrentmeesters te verstaan ('alleen in overleg met') (Ordinantie 11-1-6).

Ook bij 'verhuren' kerkenraad inschakelen

Interessant om te vermelden is dat bij het rijtje zaken waarvoor de kerkenraad vooraf instemming moet geven (Ordinantie 11-1-5), niet alleen kopen, verkopen, bouwen, verbouwen of afbreken staan, maar ook het 'verhuren', althans van die gebouwen 'die in gebruik zijn voor de eredienst of anderszins van belang voor het leven en werken van de gemeente' (dus niet te verhuren of verpachten van onroerend goed in kader van vermogensbeheer). Dat houdt dus in, dat rond het beleid van verhuren, zeg maar nevengebruik van de kerk en de vergaderzalen, maar ook bij het tijdelijk verhuren van een pastorie, de kerkenraad daar niet alleen over geïnformeerd dient te worden, maar instemming dient te geven. Het ligt niet voor de hand dit bij elke losse verhuuractiviteit te gaan doen. Maar wel is het nodig van tijd tot tijd met de kerkenraad een kader vast te stellen hoe het verhuurbeleid zal zijn: wat kan er wat ons betreft wel en niet in onze kerk en in onze vergaderzalen? Daarbij zal overigens ook nog weer de non-discriminatiewetgeving van Nederland in ogenschouw moeten worden genomen.

Ook (her)inrichting van kerkgebouw zaak van kerkenraad

Omdat deze bepaling niet in Ordinantie 11 voorkomt, maar in Ordinantie 5 (over 'de eredienst'), wordt hij vaak over het hoofd gezien, als het gaat om de verhouding kerkenraad en college van kerkrentmeesters. Het is namelijk de kerkenraad die beslist over de inrichting en de herinrichting van het kerkgebouw (Ordinantie 5-8-2). Dus ook bij minder ingrijpende wijzigingen dan verbouwingen en dergelijke, die de inrichting van het kerkgebouw aangaan, zal uiteindelijk de kerkenraad zich daarover hebben te beraden en hebben te beslissen, en dient een college van kerkrentmeesters dus altijd de kerkenraad daarin te betrekken.

Herziene
Kerkorde en generale regelingen van
de Protestantse Kerk in Nederland

Nu verkrijgbaar!
Als paperback en als e-book!